

„POKÓJ MÓJ DAJĘ WAM” (J 14, 27)

Wzmiankowana w Ewangelii przez Łukasza pieśń aniołów wielbi narodziny Jezusa jako wydarzenie pokojowe: „Chwała Bogu na wysokościach, a na ziemi pokój ludziom Jego upodobania” (Łk 2, 14). Przedmiotem orędzia anielskiego jest zbawienie mesjańskie, oczekiwane przez Izraela i wychwalane w kantyku Zachariasza jako to „Wschodzące Słońce”, które ma „zajaśnić tym, co w mroku i cieniu śmierci mieszkają, aby nasze kroki zwrócić na drogę pokoju” (Łk 1, 78-79). Wzmianka o Jezusie jako o Nosicielu pokoju pojawia się ponownie w mesjańskiej atmosferze wjazdu Jezusa do Jerozolimy — jako pochwała, uwielbienie i głos uczniów: „Błogosławiony Król, który przychodzi w imię Pańskie. Pokój w niebie i chwała na wysokościach” (Łk 19, 38). Łukasz utożsamia pokój ze zbawieniem: nie z jakimś zbawieniem abstrakcyjnym, lecz ucieleśnionym w Wysłaniu Bożym, jak to wynika z bezpośredniego kontekstu, który odnosi nas do słów Jezusa o niewiernej Jerozolimie: „O gdybyś i ty poznała w ten dzień to, co służy pokojowi” (Łk 19, 42). Pojęcie pokoju, podobnie jak w Apokalipsie (12, 10; 19, 1), jest w tych tekstach synonimem zbawienia jako daru Bożego, ofiarowanego ludziom¹.

Jan wskazuje w mowie pożegnalnej na ten dar Jezusa dla uczniów: „Pokój zostawiam wam, pokój mój daję wam. Nie tak jak daję świat, ja wam daję” (J 14, 27). Inaczej niż przy zwyczajnym pozdrowieniu hebrajskim: „pokój” (*szalom*), którym wyrażano życzenie dobra, pomyślności, Jezus ofiarowuje swoje zbawienie tzn. dar nabyty przez siebie. To w Nim Jego uczniowie mają pokój (J 16, 33), a po Zmartwychwstaniu słyszą pozdrowienie: „Pokój wam!” (J 20, 19. 21. 26).

W specyficie każdej z tych teologii pokój ma, w obu tych Ewangeliach, wymiar chrystocentryczny: jest darem Boga (Łukasz) i darem Chrystusa (Jan).

W niniejszym studium chcemy przeanalizować, zresztą bardzo skrótowo, niektóre teksty biblijne, mówiące o mesjańskim darze pokoju, z zamiarem dotarcia do obiektywnej treści tego daru stanowiącego integralną część orędzia chrześcijańskiego.

¹ Por. J. Kremer, *Der Frieden — eine Gabe Gottes*, *Stimmen der Zeit* 107 (1982) 11—173.

I. Pokój w Starym Testamencie

W naszym wspólnym języku pojęcie „pokój” wywodzi się od łacińskiego terminu *pax*, który oznacza nieobecność lub zawieszanie stanu wojny między zwalczającymi się stronami. W świecie greckim pojęcie „pokoju” (*eirènè*) opisuje różne sytuacje: erę pokoju politycznego, pokojowe nastawienie ludzi między sobą oraz pokój duszy².

W kontekście biblijnym, nie wyłączając Nowego Testamentu, pojęcie to określają treści hebrajskiego terminu *szalom*, którego znaczenia nie da się łatwo wyrazić w naszych językach zachodnich³.

Etymologicznie *szalom* wywodzi się od słowa „szalam”, które oznacza: mieć dość, zaspokoić; a w formie mocniejszej (*piel*): płacić i rekompensować. Forma rzeczownikowa *szalom*, występująca ponad 250 razy w Starym Testamencie, wyraża przede wszystkim ideę całości, nietykalności, ocalenia. W swych konkretnych zastosowaniach może mieć znaczenie dobrobytu, szczęśliwości, nagrody — jako owocu obecności Boga, od którego pochodzą wszelkie dobra dla człowieka⁴.

Jako wyraz ocalenia i dobrodziejstwa, pojęcie *szalom* oznacza wszelkie dobro, jakiego można życzyć komuś, jak to wyraża następujące błogosławieństwo: „Niech (Pan) zwróci ku tobie oblicze swoje i niech cię obdarzy pokojem” (Lb 6, 26; por. Ps 125, 5; 128, 6). Pokój jest tutaj darem Boga, a otrzymać go można wyłącznie w Jego obecności tzn. w kulcie⁵.

Jako przeciwieństwo stanu wojny, pojęcie *szalom* zjawia się w okolicznościach, w których dobro narodu domaga się pójścia na wojnę (por. 2 Sm 11, 7). Ale i w tym przypadku używa się pojęcia „pokój” w znaczeniu, jakie nadajemy mu na ogół obecnie, jak to wynika z następującego tekstu: „Jeśli podejdziesz pod miasto,

² Por. I. Broer, *Die Christen und der Friede*, *Diakonia* 12 (1981), 365—376.

³ Por. H. H. Schmid, *Shalom. Friede im Alten Orient und im Alten Testament*, Stuttgart 1971; G. Gerleman, *Shalom/genughaben*, w: THAT II, München 1976, 919—935; J. Kremer, art. cyt., s. 161 nn; T. Sorg, *Die Bibel zum Thema Frieden. Versuch einer Bestandaufnahme*, *Theologische Beiträge* 12 (1981) 254—267.

⁴ Por. J. I. Durhan, *Shalom and the Presence of God*, w: J. I. Durhan i J. R. Porter (wyd.), *Proclamation and Presence: Old Testament Essays in Honour of Gwynne Henton Davies*, London 1970, 272—293; E. Brandenburger, *Frieden im Neuen Testament. Grundlinien urchristlichen Friedensverständnisses*, Gütersloh 1973; tenże, *Grundlinien des Friedensverständnisses im Neuen Testament*, *Wort und Dienst* 11 (1971) 21—72.

⁵ Por. J. I. Durhan, art. cyt., s. 292 n.

by z nim prowadzić wojnę, najpierw ofiarujesz mu pokój, a ono ci odpowie pokojowo i bramy ci otworzy, niech cały lud, który się w nim znajduje, zejdzie do rzędu robotników pracujących przymusowo” (Pwt 20, 10-11). Przyjęcie pokoju oznacza: wydać siebie, poddać się, stać się najemnikiem. W przeciwnym razie dochodzi do napięcia, zniszczenia i przelewu krwi.

Prorocy przed-wygnaniowi nie zapowiadają dobrodziejstwa i ocalenia, ale sąd i upadek. Wyjaśnieniem tej ich postawy jest to, że zwalczają oni z niesłychaną mocą tak zwanych fałszywych proroków, którzy ze swej strony głoszą ludowi wieczne dobrodziejstwa w trudnej sytuacji politycznej, w jakiej lud się znajduje (Jr 14, 13; 23, 17), oraz ukazują niebezpieczeństwa, jakie mu grożą na skutek jego niezliczonych grzechów (por. 1 Krl 22, 13-28). Jeremiasz oskarża fałszywych proroków o to, że wołają *szalom, szalom*, podczas gdy nie ma *szalomu* (Jr 6, 14; 8, 11; por. Ez 13, 10. 16).

Pojęcie „pokój” oznacza tutaj, zgodnie z ujęciami starożytnego Bliskiego Wschodu, „porządek ustalony przez króla w imieniu Boga, będący nosicielem dobra i zbawienia”⁶.

Fałszywi prorocy, nazywani także „prorokami zbawienia”, kładą nacisk na osobiste przekonanie o swym wyborze i relatywizują teologicznie postawę ludu. Natomiast „prorocy-pisarze” akcentują konieczność takiej właśnie postawy uwzględniającej działanie Boże w historii.

W prorocत्वach mesjańskich pokój staje się ośrodkiem wszelkiej nadziei ludu. Już nie chodzi o pokój Izraela z ludami ościenymi, lecz o jego odniesienie do Boga, zapowiadane na koniec czasów. Idealny król przyszłości otrzymuje tytuł „księcia pokoju” (Iz 9, 1-6; por. Iz 11; Ps 72, 1-10; Mi 5, 1-5), a jego królestwo opisywane jest w kolorycie rajskim (por. Iz 2, 4; Mi 4, 3; Iz 11, 6-9) i wiąże się z poddaniem innych narodów (Mi 5, 4 n). Chcąc wyrazić podobne oczekiwania, Ezechiel przypomina przymierze Dawidowe (34, 25; 37, 26). Pojawienie się nowego Dawida zespoli się z „przymierzem pokoju” — w obietnicy zbawienia.

Prorocy po-wygnaniowi nadają pojęciu pokoju charakter duchowy. Deutero- i Trito-Izajasz ujmują pokój paralelnie do sprawiedliwości (Iz 48, 18; 54, 13; 60, 17) rozumianej jako dar Jahwe, przekazywany ludowi odnowionemu (Iz 45, 7; 57, 18-21). Zapowiedź tego pokoju, urzeczywistnianego przez Boga i polegającego na wspólnocie z Bogiem, jest dobrą nowiną: „O jak są pełne wdzięku na górach nogi zwiastuna radosnej nowiny, który ogłasza po-

⁶ J. Kremer, art. cyt., s. 162.

kój, zwiastuje szczęście, który obwieszcza zbawienie, który mówi do Syjonu: «Twój Bóg zaczął królować» (Iz 52, 7).

Istnieje pewien element pojawiający się wciąż u proroków: nadzieja na ostateczną sytuację pokojową, rozumianą niejednokrotnie jako powrót do stanu rajskiego (Iz 11, 1 nn; Oz 2, 20 nn; Am 9, 13 nn), a niekiedy także jako pokój wśród narodów, osiągnięty dzięki postanowieniu Bożemu (Iz 2, 2 nn), albo też jako oczekiwanie na króla eschatologicznego, który zaprowadzi erę pokoju (Za 9, 9 n). Jego powrót będzie nowym Wyjściem (Iz 41, 17-20; 43, 16-21; 44, 1-5; 49, 8-12; 55, 12 n), nowym istotnym wydarzeniem zbawczym, którego Deutero-Izajasz nie jest w stanie opisać bez odwołania się do pojęcia stworzenia (Iz 40, 21 n; 42, 5 nn; 43, 1 n); 44, 24 nn). To nowe Wyjście dokona się w radości i pokoju (Iz 55, 12). Literatura żydowska oraz księgi Nowego Testamentu odzwierciedlają to mesjańsko-eschatologiczne oczekiwanie pokoju,

II. Pokój w Nowym Testamencie

Pojęcie pokoju w Nowym Testamencie cechuje się wyraźnym wpływem tradycji starotestamentalnej, zwłaszcza proroczej, Królestwo Boże, głoszone przez Jezusa, jest *nowym porządkiem* opartym na darze obiecanego pokoju⁷. Lecząc choroby, Jezus ukazuje siebie jako Dawcę, który przekazuje ludziom odpuszczenie grzechów i Boże zbawienie (Mk 5, 34). Jego uczniowie mają głosić, za pomocą słów i znaków, pokój i zbawienie (Mt 10, 11 n), stawiając tym samym swych słuchaczy wobec problemu opowiedzenia się za, czyli nawrócenia i otwarcia się na ten dar Boga (Mt 10, 13-35) oraz stania się tą drogą „synami pokoju” (Łk 10, 6).

Pokój Królestwa Bożego różni się od pokoju rozumianego w sensie politycznym. Członkowie Królestwa mają utrzymywać pokój pomiędzy sobą (Mk 9, 50), a jeżeli „wprowadzają pokój”, to „będą nazwani synami Bożymi” (Mt 5, 9). W ustępach tych „pokój” oznacza wyraźnie zbawienie pochodzące od Boga, konkretnie zaś zbawienie eschatologiczne.

W Listach św. Pawła pojęcie to występuje także w znaczeniu soteriologicznym. Zwyczajne pozdrowienie brzmi w tych Listach: „łaska i pokój Boga, naszego Ojca” Pokój, o jakim mówi Apostoł, oznacza całokształt zbawienia, w którym Bóg pokoju oddaje się całkowicie człowiekowi. Pokój bazuje na ofierze Chrystusa,

⁷ Por. G. Haufe *Eirene im Neuen Testament*, *Communio Viatorum* 27 (1984) 7—17; W. Klassen, *Love of Enemies. The Way to Peace*, Philadelphia 1984.

a zostaje udzielony przez Ducha i dosięga człowieka poprzez Ewangelię⁸.

Wyrażenie „Bóg pokoju” (1 Tes 5, 23; 2 Tes 3, 16; 2 Kor 13, 11; Rz 15, 33; 16, 20; Flp 4, 19) oznacza zbawcze działanie Boga w Chrystusie⁹. To Bóg pokoju wzywa do zbawienia i prowadzi do uświęcenia (1 Tes 5, 23).

W Liście do Rzymian pokój Boży jest owocem pojednania i jako taki darem Boga oraz sytuacją człowieka wierzącego: „Dostąpiwszy więc usprawiedliwienia przez wiarę, zachowajmy pokój z Bogiem przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, dzięki któremu uzyskaliśmy przez wiarę dostęp do tej łaski” (Rz 5, 1-2). Życie chrześcijańskie cechuje także właśnie odniesienie człowieka wierzącego do Boga. Mesjańskie dobro pokoju przeciwstawia się nieprzyjaźni z Bogiem: „Dążność bowiem ciała prowadzi do śmierci, dążność zaś ducha — do życia i pokoju. Dlatego, że dążność ciała wroga jest Bogu” (Rz 8, 6-7). Pokój jest owocem pojednania dokonanego przez Chrystusa, który przez swą śmierć i zmartwychwstanie przemienia w nowe stworzenie człowieka wszczepiającego się w Niego przez wiarę: „Jeżeli więc ktoś pozostaje w Chrystusie, jest nowym stworzeniem. To, co dawne, minęło, a oto wszystko stało się nowe. Wszystko zaś to pochodzi od Boga, który pojednał nas z sobą przez Chrystusa” (2 Kor 5, 17 n). Ze słów tych wynika jasno, że dzieło dokonane przez Boga za pośrednictwem Chrystusa stworzyło nowy porządek w relacji między Bogiem i człowiekiem¹⁰.

Dar pokoju dosięga człowieka w całości jego bytowania i jest warunkiem jego świętości w momencie paruzji Chrystusa: „Sam Bóg pokoju niech was całkowicie uświęca, aby nienaruszony duch wasz, dusza i ciało bez zarzutu zachowały się na przyjście Pana naszego Jezusa Chrystusa” (1 Tes 5, 23). Wyrażenie „Bóg pokoju” określa całość zbawienia. Apostoł błaga Boga, aby powiększył w chrześcijanach miłość i udzielił im pełnej świętości w chwili sądu (por. 1 Tes 3, 13).

Poprzez dar Ducha chrześcijanin uczestniczy w życiu Boga, otrzymuje pokój i zbawienie (Rz 8, 6; Ga 5, 22). Wśród owoców Ducha występuje pokój (Ga 5, 22; Rz 14, 17) razem z miłością (Ga 5, 22; 2 Kor 13, 11; Ef 6, 23; 2 Tm 2, 22; Jud 2) i radością (Ga 5,

⁸ Por. H. Schlier, *Der Friede nach dem Apostel Paulus*, Geist und Leben 44 (1971) 282—296; E. Brandenburger, dz. cyt., 58 nn.

⁹ Por. D. Dellling, *Die Bezeichnung „Got des Friedens” und ähnliche Wendungen in den Paulusbriefen*, w: *Jesus und Paulus. Memorial a W. G. Kümmel*, Göttingen 1975, 76—84.

¹⁰ Obszerniej na ten temat por. H. I. Alves, *Il Cristiano in Cristo*, ss. 107—140.

22; Rz 14, 17; 15, 13). Na mocy tego daru chrześcijanie są zachęcani do podtrzymywania pokoju jedni z drugimi (Rz 12, 18; 14, 19).

W Liście do Efezjan pojęcia tego używa się na określenie sytuacji urzeczywistnionej przez Chrystusa, jaką jest zjednoczenie w tym samym Kościele dwóch oddzielonych na skutek historycznej nieprzyjaźni ludów: Żydów i pogan (Ef 2, 14-17)¹¹. Oddzielenie tych ludów wynika z żydowskiej koncepcji wyboru. Hebrajczycy uważali się za oddzielonych od innych ludów (Kpł 20, 16; Lb 23, 9). Nie mogli zawierać z nimi sojuszy (Wj 23, 32; Kpł 18, 24 n), ani utrzymywać żadnych relacji, religijnych (Wj 23, 24), ani świeckich (Pwt 7, 3; Ezd 9—10; Ne 13, 23-27). Wybór przyczynił się do oddalenia pogan od obietnic danych Izraelowi, zwłaszcza zaś od obietnicy mesjańskiej, stanowiącej podstawę całej nadziei żydowskiej. Ze względu na pośredniczącą funkcję ludu wybranego w odniesieniu do zbawienia pogan konieczne było jednak pogodzenie dwóch ludów.

Pogodzenie pogan z Bogiem i z Jego ludem dokonało się w historyczno-zbawczym wydarzeniu śmierci i zmartwychwstania Chrystusa (Ef 2, 13). Jezus zostaje ukazany w szczególnym związku z pokojem: „On bowiem jest naszym pokojem” (Ef 2, 14). Ten cytat z Micheasza (5, 4) pozwala określić Chrystusa nie tylko jako Twórcę i Nosiciela pokoju, ale jako jego uosobienie. Przyjąwszy nasze grzeszne ciało, zniszczył On grzech w ciełe oraz wrogość, jaka z niego wynikała. Wypełniając zaś prorocтва mesjańskie, „zwiastował pokój wam, którzyście daleko, i pokój tym, którzy są blisko” (Ef 2, 17; por. Iz 57, 19). Przedmiotem Jego orędzia jest „dobra nowina o pokoju” (Ef 6, 15; por. 2, 17; Dz 10, 36) — w nawiązaniu do Izajasza (52, 7) mówiącego o zwiastunie dobrej nowiny.

W Liście do Hebrajczyków Melchizedek, obraz Chrystusa, otrzymuje tytuł „króla Szalemu”, tłumaczony jako „Król Pokoju” (7, 2). W Apokalipsie źródłem tego daru jest Ten, „Który jest, i Który był i Który przychodzi” (1, 4). Chrystus jest Pośrednikiem pojednania między ludźmi w taki sposób, że pokój przeobraża się w Nowym Testamencie z daru Bożego w dar Chrystusa (Kol 3, 15).

¹¹ Również to zagadnienie omawiam obszerniej w cytowanej wyżej pozycji na ss. 141—182

Zakończenie

· Pojęcie pokoju w Nowym Testamencie odzwierciedla z jednej strony profetyczną zapowiedź eschatologicznej ery pokoju, z drugiej zaś oznacza w Chrystusie naturalność daru przekazanego przez Boga człowiekowi.

Jako Pośrednik pojednania człowieka z Bogiem, Chrystus uosabia dar pokoju, tego pokoju, jaki przekazuje ludziom poprzez swego Ducha. Chrześcijanie otrzymują i podtrzymują pokój w zjednoczeniu-komunii z Chrystusem (J 16, 33; Flp 4, 7; 1 P 5, 14).

tłum. ks. **Lucjan Balter SAC**